

Πρώτη Δημοσίευση: *Rassegna Comunista* - II, No.18, 28 Φεβρουαρίου 1922

Πηγή: <http://www.international-communist-party.org/Ellenika/Keimena/22Dimokr.htm>

Μετάφραση – Μεταγραφή: Σωτήρης Γιαννέλης

Κοινό Κτήμα: Marxists Internet Archive (2011)

Επιτρέπεται η ελεύθερη αντιγραφή, διανομή, προβολή και απόδοση αυτού του έργου, καθώς επίσης η πραγματοποίηση παράγωγων ή εμπορικών εργασιών.

Παρακαλούμε καταχωρείστε ως πηγή σας το Marxists Internet Archive.

Αμαντέο Μπορντίγκα

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

(1922)

Η χρήση ορισμένων όρων για την έκθεση των προβλημάτων του κομμουνισμού πολύ συχνά προκαλεί αμφισημίες, εξαιτίας των διαφορετικών νοημάτων που μπορούν να αποδοθούν σε αυτούς τους όρους. Αυτή είναι και η περίπτωση με τις λέξεις «δημοκρατία» και «δημοκρατικός». Κατά την έκθεση των αρχών του, ο μαρξιστικός κομμουνισμός παρουσιάζεται ως κριτική και ως άρνηση της δημοκρατίας. Παρ' όλα αυτά, οι κομμουνιστές συχνά υπερασπίζονται το δημοκρατικό χαρακτήρα των προλεταριακών οργανώσεων (τα εργατικά συμβούλια ως σύστημα κρατικής ορ-

γάνωσης, τα συνδικάτα και το Κόμμα) και την εφαρμογή της δημοκρατίας στο εσωτερικό τους. Αυτό, ασφαλώς, δεν εμπεριέχει καμία αντίφαση και δεν μπορεί να προβληθεί καμία αντίρρηση στην προβολή του διλήμματος «αστική ή προλεταριακή δημοκρατία;» ως το απόλυτο ισοδύναμο στη διατύπωση «αστική δημοκρατία ή δικτατορία του προλεταριάτου;».

Η μαρξιστική κριτική των αξιωμάτων της αστικής δημοκρατίας στηρίζεται στον προσδιορισμό του ταξικού χαρακτήρα της σύγχρονης κοινωνίας. Καταδεικνύει τη θεωρητική ασυνέπεια και την πρακτική απάτη ενός συστήματος που διατείνεται ότι συμφιλιώνει την πολιτική ισότητα με τη διαίρεση της κοινωνίας σε τάξεις, οι οποίες καθορίζονται από τη φύση του τρόπου παραγωγής.

Η ελευθερία και η πολιτική ισότητα, οι οποίες, σύμφωνα με τη θεωρία του φιλελευθερισμού, εκφράζονται με το εκλογικό δικαίωμα, δεν έχουν κανένα νόημα, παρά μόνο σε μια βάση που αποκλείει την ανισότητα ως προς τους βασικές οικονομικές συνθήκες. Γι' αυτό το λόγο, εμείς, οι κομμουνιστές, αποδεχόμαστε την εφαρμογή τους μέσα στις ταξικές οργανώσεις του προλεταριάτου και υποστηρίζουμε ότι αυτές θα πρέπει να λειτουργούν δημοκρατικά.

Όμως, η δημοκρατία είναι μια πάρα πολύ υποβλητική έννοια, την οποία προσπαθούμε σκληρά να ανασκευάσουμε και θα ήταν προτιμότερο να χρησιμοποιούσαμε έναν διαφορετικό όρο σε καθεμιά από τις δύο περιπτώσεις, προκειμένου να αποφύγουμε να προκαλέσουμε παρανοήσεις. Αλλά, ακόμη και αν δεν το κάνουμε, είναι, παρ' όλα αυτά, χρήσιμο να εξετάσουμε κάπως περισσότερο το ίδιο το περιεχόμενο της δημοκρατικής αρχής, τόσο από γενικής απόψεως όσο και ως προς την εφαρμογή της σε ομοιογενή ταξικά όργανα. Αυτό είναι απαραίτητο για να αποφύγουμε τον κίνδυνο να αναχθεί και πάλι η δημοκρατική αρχή σε μια απόλυτη αρχή της ελευθερίας και της δικαιοσύνης. Ένα τέτοιο ξανακύλισμα στον απρι-ορισμό θα εισήγαγε ένα στοιχείο ξένο στο όλο θεωρητικό μας σύστημα,

τη στιγμή που προσπαθούμε, μέσω της κριτικής μας, να καταρρίψουμε το παραπλανητικό και αυθαίρετο περιεχόμενο των «φιλελεύθερων» θεωριών.

Ένα θεωρητικό σφάλμα αποτελεί πάντοτε την αιτία ενός σφάλματος στην πολιτική τακτική· με άλλα λόγια, είναι η μετάφραση του τακτικού λάθους στη γλώσσα της συλλογικής κριτικής μας συνείδησης. Έτσι, η ολέθρια πολιτική και τακτική της σοσιαλδημοκρατίας έγκειται στο λάθος από θέση αρχής να παρουσιάζεται ο σοσιαλισμός ως ο κληρονόμος ενός σημαντικού μέρους της θεώρησης, σύμφωνα με την οποία ο φιλελευθερισμός αντιτάχθηκε στις παλιές ιδεαλιστικές θεωρίες. Στην πραγματικότητα, ο μαρξιστικός σοσιαλισμός δεν αποδέχθηκε και δεν συμπλήρωσε ποτέ την κριτική ανάλυση, σύμφωνα με την οποία ο δημοκρατικός φιλελευθερισμός είχε συγκροτηθεί θεωρητικά σε αντίθεση με τις αριστοκρατικές και απολυταρχικές μοναρχίες του παλαιού καθεστώτος (*ancien regime*), αλλά την κατέρριψε τελείως ήδη από τις πρώτες του θεωρητικές του διατυπώσεις. Αυτό δεν το έκανε για να υποστηρίξει τη θεωρία του ιδεαλισμού έναντι του βολτεριανού υλισμού των αστών επαναστατών, αλλά για να καταδείξει ότι οι θεωρητικοί του αστικού υλισμού δεν έκαναν, στην πραγματικότητα, τίποτε άλλο από το να αυταπατώνται όταν φανταζόντουσαν ότι η πολιτική φιλοσοφία των εγκυκλοπαιδιστών τούς έχει βγάλει από τις πλάνες της μεταφυσικής, όπως αυτές εφαρμόζονται στην κοινωνιολογία και την πολιτική, καθώς και από την ιδεαλιστική μωρία. Στην πραγματικότητα, όπως όλοι οι προκάτοχοί τους, έπρεπε να εγκαταλείψουν την αληθινά αντικειμενική κριτική ανάλυση των κοινωνικών και ιστορικών φαινομένων, την οποία παρέσχε ο ιστορικός υλισμός του Μαρξ.

Είναι σημαντικό επίσης, από θεωρητική άποψη, να καταδείξουμε ότι δεν χρειάζεται να προβούμε σε καμιά ιδεαλιστική ή νεοϊδεαλιστική ανα-

θεώρηση των αρχών μας, για να βαθύνουμε την άβυσσο που υπάρχει ανάμεσα στο σοσιαλισμό και την αστική δημοκρατία και να αποκαταστήσουμε το ισχυρό επαναστατικό περιεχόμενο της θεωρίας της προλεταριακής επανάστασης, που έχει νοθευτεί από τις διαστρεβλώσεις εκείνων που μοιχεύονται με την αστική δημοκρατία. Είναι, απλά, αρκετό να ανατρέξουμε στις θέσεις που πήραν οι θεμελιωτές του μαρξισμού απέναντι στα ψεύδη των φιλελεύθερων διδασκαλιών και της αστικής υλιστικής φιλοσοφίας.

Για να επιστρέψουμε στην επιχειρηματολογία μας, θα δείξουμε ότι η σοσιαλιστική κριτική της δημοκρατίας ήταν, κατ' ουσίαν, μια κριτική της δημοκρατικής κριτικής των παλαιών πολιτικών φιλοσοφιών, μια αναίρεση της υποτιθέμενης καθολικής τους αντίθεσης, μια κατάδειξη της θεωρητικής τους ομοιότητας, ακριβώς όπως το προλεταριάτο δεν έχει κανέναν λόγο αλλά έχει και πολλούς λόγους για να πανηγυρίζει, όταν η διεύθυνση της κοινωνίας πέρασε από τα χέρια της φεουδαλικής, μοναρχικής και θρησκευτικής αριστοκρατίας στα χέρια της νεαρής εμπορικής και βιομηχανικής αστικής τάξης, καθώς, επίσης, και η θεωρητική απόδειξη του ότι η νέα αστική φιλοσοφία δεν είχε υπερνικήσει τα παλιά λάθη των δεσποτικών καθεστώτων, αλλά η ίδια δεν ήταν παρά μονάχα ένα οικοδόμημα νέων σοφισμάτων που ανταποκρινόταν, συγκεκριμένα, στην εμφάνιση του επαναστατικού κινήματος του προλεταριάτου, το οποίο εμπειρείχε την άρνηση του ισχυρισμού της αστικής τάξης ότι έχει εγκαθιδρύσει δια παντός τη διακυβέρνηση της κοινωνίας πάνω σε ειρηνική και απείρως τελειοποιήσιμη βάση, χάρη στην καθιέρωση του εκλογικού δικαιώματος και της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Οι παλιές πολιτικές διδασκαλίες, που βασίζονταν σε ιδεαλιστικές έννοιες ή ακόμη και στη θρησκευτική αποκάλυψη, διατείνονταν ότι οι υπερφυσικές δυνάμεις που εξουσιάζουν τη συνείδηση και τη βούληση των ανθρώπων έχουν αναθέσει σε ορισμένα άτομα, σε ορισμένες οικογένειες

ή κάστες το καθήκον της διακυβέρνησης και της διοίκησης της συλλογικής ύπαρξης, καθιστώντας τους ελέω Θεού θεματοφύλακες της «αυθεντίας». Η δημοκρατική φιλοσοφία, η οποία επιβλήθηκε την εποχή της αστικής επανάστασης, αντιπροέβαλε την ανακήρυξη της ηθικής, πολιτικής και νομικής ισότητας όλων των πολιτών, είτε αυτοί ήταν ευγενείς είτε κληρικοί είτε πληβείοι. Επεδίωξε να επεκτείνει την «κυριαρχία» από τη στενή σφαίρα της κάστας ή της δυναστείας στην καθολική σφαίρα της λαϊκής βούλησης που στηρίζεται στην ψήφο, η οποία επέτρεψε σε μια πλειοψηφία των πολιτών να ορίζει τους αρχηγούς του κράτους σύμφωνα με τη θέλησή της.

Οι μύδροι που εξαπέλυσαν εναντίον αυτής της αντίληψης οι ιερείς όλων των θρησκειών και οι ιδεαλιστές φιλόσοφοι δεν αρκούν για να της αναγνωριστεί ότι αποτελεί την οριστική νίκη της αλήθειας επί της σκοταδιστικής πλάνης, ακόμα και αν ο «ορθολογισμός» αυτής της πολιτικής φιλοσοφίας φαινόταν για πολύ καιρό ότι ήταν η τελευταία λέξη της κοινωνικής επιστήμης και της πολιτικής τέχνης, ακόμη και αν πολλοί επίδοξοι σοσιαλιστές διακήρυτταν τη σύμπνοιά τους με αυτήν. Ο ισχυρισμός αυτός, ότι δηλαδή ένα σύστημα που η κοινωνική του ιεραρχία βασίζεται στη συγκατάθεση της πλειοψηφία των εκλογέων προοιωνίζει το τέλος της εποχής των «προνομίων», δεν αντέχει στη μαρξιστική κριτική, που εξηγεί με έναν τελείως διαφορετικό τρόπο τη φύση των κοινωνικών φαινομένων. Είναι ένας ισχυρισμός που φαίνεται να αποτελεί μια ελκυστική λογική διατύπωση, μονάχα αν δεχθούμε εξ αρχής ότι κάθε ψήφος, δηλαδή, η κρίση, η γνώμη, η συνείδηση κάθε εκλογέα, έχει την ίδια βαρύτητα στην αντιπροσωπευτική εξουσία, καθορίζοντας τη διαχείριση των κοινών υποθέσεων. Είναι ήδη φανερό ότι αυτή η αντίληψη είναι ανεδαφική και μη υλιστική, επειδή θεωρεί ότι κάθε άτομο συνιστά και μια απόλυτη «μονάδα» μέσα σε ένα σύστημα που αποτελείται από πολλές δυναμικά ισότιμες μονάδες. Αντί να αποτιμά την αξία της γνώμης του ατόμου υπό

το φως των πολυποίκιλων συνθηκών ύπαρξής του, δηλαδή των σχέσεών του με τους άλλους, θέτει a priori αυτή την αξία, με την υπόθεση της «ανεξαρτησίας» του ατόμου. Όμως, αυτό ισοδυναμεί με το να αρνείται ότι η συνείδηση των ανθρώπων αποτελεί συγκεκριμένη αντανάκλαση των γεγονότων και των υλικών όρων της ύπαρξής τους, ενώ, αντιθέτως, την εξετάζει σαν μια σπίθα που αναφλέγεται με το ίδιο θεόπεμπτο κάλλος που υπάρχει σε κάθε οργανισμό, υγιή ή εξασθενημένο, βασανισμένο ή με όλες τις ανάγκες του ικανοποιημένες, από κάποιον απροσδιόριστο υπέρτατο παράγοντα που παρέχει τη ζωή. Στη δημοκρατική θεωρία, αυτό το Υπέρτατο Ον δεν ανακηρύσσεται πλέον μονάρχης. Μπορεί να είναι ο καθένας! Παρά το ορθολογικό της προσωπείο, η δημοκρατική θεωρία στηρίζεται σε μια όχι λιγότερο παιδαριώδη μεταφυσική προϋπόθεση απ' ό,τι η «ελεύθερη βούληση», η οποία, σύμφωνα με το δόγμα του καθολικισμού περί της μετά θάνατον ζωής, οι άνθρωποι λαμβάνουν είτε την καταδίκη ή τη σωτηρία. Επειδή αυτή τίθεται έξω από το χρόνο και τα ιστορικά ενδεχόμενα, η δημοκρατική θεωρία δεν είναι λιγότερο μολυσμένη από τον ιδεαλισμό απ' ό,τι όλες εξίσου οι εσφαλμένες φιλοσοφίες της αποκάλυψης και της ελέω Θεού μοναρχίας.

Για να επεκτείνουμε παραπέρα αυτήν τη σύγκριση, αρκεί να θυμηθούμε ότι πολλούς αιώνες πριν από τη Γαλλική Επανάσταση και τη «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη», η δημοκρατική πολιτική θεωρία είχε αναπτυχθεί από διανοητές που πήραν αποφασιστικά θέση υπέρ του ιδεαλισμού και της μεταφυσικής φιλοσοφίας. Επιπλέον, αν η Γαλλική Επανάσταση ανέτρεψε την Αγία Τράπεζα του χριστιανικού θεού εν ονόματι του Λόγου, αυτό συνέβη, εκούσια ή ακούσια, μονάχα για να μετατρέψει το Λόγο σε μια νέα θεότητα.

Αυτή η μεταφυσική προϋπόθεση, που είναι ασυμβίβαστη με τη μαρξιστική κριτική, είναι χαρακτηριστική όχι μόνο με τη θεωρία που διατύπωσε ο αστικός φιλελευθερισμός, αλλά επίσης και για όλα τα συνταγματι-

κές θεωρίες και τα σχέδια για μια νέα κοινωνία βασισμένη στην «εγγενή αξία» ορισμένων σχημάτων κοινωνικών και κρατικών σχέσεων. Δημιουργώντας τη δικιά του θεωρία για την ιστορία, ο μαρξισμός, στην πραγματικότητα, ανέτρεψε το μεσαιωνικό ιδεαλισμό, τον αστικό φιλελευθερισμό και τον ουτοπικό σοσιαλισμό με ένα και μόνο χτύπημα.

Απέναντι σε αυτές τις τεχνητές κατασκευές κοινωνικών καταστατικών χαρτών -είτε αριστοκρατικών, είτε δημοκρατικών, αυταρχικών ή φιλελεύθερων καθώς επίσης και στην αναρχική αντίληψη για μια κοινωνία χωρίς ιεραρχία ή εκχώρηση εξουσίας, η οποία προέρχεται από ανάλογα λάθη- η κομμουνιστική κριτική αντιτάσσει μια κατά πολύ πιο ενδελεχή σπουδή της φύσης και των αιτίων των κοινωνικών σχέσεων στην πολύπλοκη εξέλιξή τους στη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας και μια προσεκτική ανάλυση των χαρακτηριστικών τους στη σημερινή καπιταλιστική εποχή, από την οποία άντλησε μια σειρά λογικών υποθέσεων για την παραπέρα εξέλιξή τους. Σε αυτό μπορεί τώρα να προστεθεί η τεράστια θεωρητική και πρακτική συμβολή της προλεταριακής επανάστασης στη Ρωσία.

Θα ήταν περιττό εδώ να αναπτύξουμε τις πασίγνωστες έννοιες του οικονομικού ντετερμινισμού και τα επιχειρήματα που νομιμοποιούν την εφαρμογή του στην ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων και της κοινωνικής δυναμικής. Οι απριορισμοί, που είναι κοινοί τόσο στους συντηρητικούς όσο και τους ουτοπιστές, αίρονται από την ανάλυση των παραγόντων που έχουν τις ρίζες τους στην παραγωγή, την οικονομία και τις ταξικές σχέσεις που αυτές καθορίζουν. Αυτή καθιστά δυνατή μια επιστημονική εξήγηση των νομικών, πολιτικών, στρατιωτικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών γεγονότων που συνθέτουν τις ποικίλες εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής.

Θα ανατρέξουμε, απλώς, στην ιστορική εξέλιξη του τρόπου κοινωνικής οργάνωσης και συγκρότησης των ανθρώπων, όχι μόνο μέσα στο κράτος, που αποτελεί την αφηρημένη αναπαράσταση μιας συλλογικότητας, συγχωνεύοντας όλα τα άτομα μεταξύ τους, αλλά επίσης και σε άλλες οργανώσεις που απορρέουν από τις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων.

Η βάση της ερμηνείας κάθε κοινωνικής ιεραρχίας, είτε σύνθετης είτε απλής, μπορεί να ευρεθεί στις σχέσεις ανάμεσα στα διάφορα άτομα και η βάση αυτών των σχέσεων είναι ο καταμερισμός των καθηκόντων και των λειτουργιών μεταξύ αυτών των ατόμων.

Μπορούμε να φανταστούμε, χωρίς να διαπράττουμε σοβαρό σφάλμα, ότι το ανθρώπινο είδος υπήρχε αρχικά σε μια εντελώς ανοργάνωτη μορφή. Παρά το μικρό αριθμό τους, αυτά τα άτομα μπορούσαν να ζουν από τα προϊόντα της φύσης χωρίς τη χρήση της τεχνολογίας ή της εργασίας και, μέσα σε τέτοιου είδους συνθήκες, μπορούσαν να κάνουν και χωρίς τους συνανθρώπους τους. Οι μόνες σχέσεις που υπήρχαν, και που είναι κοινές σε όλα τα είδη, ήταν αυτές της αναπαραγωγής. Αλλά για το ανθρώπινο είδος –και όχι μόνο για αυτό– αυτές ήταν ήδη αρκετές για να δημιουργήσουν ένα σύστημα σχέσεων με τη δική του ιεραρχία: την οικογένεια. Αυτή μπορούσε να βασίζεται στην πολυγαμία, την πολυανδρία ή τη μονογαμία. Δεν θα υπεισέλθουμε εδώ σε μια λεπτομερή ανάλυση. Ας πούμε μονάχα ότι η οικογένεια αντιπροσωπεύει ένα έμβρυο της οργανωμένης συλλογικής ζωής που βασίζεται σε έναν καταμερισμό των λειτουργιών ο οποίος καθορίζεται ευθέως από φυσικούς παράγοντες, αφού η μητέρα ανέτρεφε και μεγάλωνε τα παιδιά και ο πατέρας ήταν αφιερωμένος στο κυνήγι, στην απόκτηση της λείας, στην προστασία της οικογένειας από εξωτερικούς εχθρούς κτλ.

Σε αυτή την αρχική φάση, όπου η παραγωγή και η οικονομία απουσιάζουν σχεδόν ολοκληρωτικά, καθώς επίσης και στα μεταγενέστερα στάδια

εξέλιξης, είναι ανώφελο να σταθούμε στο αφηρημένο ερώτημα ως προς το κατά πόσον έχουμε εδώ να κάνουμε με το άτομο ή με την κοινωνία ως μονάδα. Χωρίς καμιά αμφιβολία, το άτομο, από βιολογική σκοπιά, είναι μια μονάδα, αλλά δεν μπορεί κανείς αυτό να το καταστήσει βάση της κοινωνικής οργάνωσης χωρίς να ολισθήσει στη μεταφυσική ανοησία. Από κοινωνικής απόψεως, κάθε άτομο ως μονάδα δεν έχει την ίδια αξία. Η συλλογικότητα γεννιέται από σχέσεις και ομαδοποιήσεις στις οποίες η κοινωνική θέση και η δραστηριότητα κάθε ατόμου δεν προέρχεται από μια ατομική αλλά από μια συλλογική λειτουργία, η οποία καθορίζεται από τις πολλαπλές επιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ακόμη και στην απλή περίπτωση μιας μη οργανωμένης κοινωνίας ή μιας μη-κοινωνίας, η απλή φυσική βάση που δημιουργεί την οικογενειακή οργάνωση είναι ήδη αρκετή για να ανασκευάσει το αυθαίρετο δόγμα περί του ατόμου ως αδιαίρετη μονάδα που είναι ελεύθερη να συνδεθεί με τις άλλες ατομικές μονάδες χωρίς να πάψει να είναι ξεχωριστή και, ωστόσο, ισότιμη με αυτές. Σε αυτήν την περίπτωση η κοινωνία-μονάδα προφανώς δεν υπάρχει, αφού οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, ακόμη κι αν περιορίζονται στη στοιχειώδη έννοια ότι οι άλλοι υπάρχουν, είναι εξαιρετικά περιορισμένη και οριοθετείται στο πεδίο της οικογένειας ή της φυλής. Μπορούμε να καταλήξουμε στο ολοφάνερο συμπέρασμα ότι η «κοινωνία-μονάδα» δεν υπήρξε ποτέ και, πιθανόν, δεν θα μας τεθεί ως «όριο», το οποίο μπορούμε να προσεγγίζουμε όλο και περισσότερο υπερβαίνοντας τα σύνορα των τάξεων και των κρατών.

Το να ξεκινάμε από το άτομο-μονάδα ως κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε συμπεράσματα και να συγκροτήσει κοινωνικές δομές, ή ακόμη και να αρνηθεί την κοινωνία, είναι σαν να ξεκινάμε από μια εξωπραγματική υπόθεση, η οποία, ακόμη και στις πιο σύγχρονες διατυπώσεις της, ισοδυναμεί μονάχα με την αποκατάσταση των εννοιών της θρησκευτικής αποκάλυψης και δημιουργίας και την έννοια μιας πνευματικής ζωής που δεν

εξαρτάται από τη φυσική και την οργανική ζωή. Ο θεϊκός Δημιουργός -ή μια μοναδική δύναμη που κυβερνά το πεπρωμένο του σύμπαντος- έχει δώσει σε κάθε άτομο αυτή τη βασική ιδιότητα να είναι ένα αυτόνομο και ένα σαφώς προσδιορισμένο μόριο προικισμένο με συνείδηση, βούληση και υπευθυνότητα μέσα στο κοινωνικό σύνολο, και να είναι ανεξάρτητο από απρόοπτους παράγοντες που προέρχονται από τη φυσική επίδραση του περιβάλλοντος. Αυτή η θρησκευτική και ιδεαλιστική αντίληψη είναι μονάχα πολύ επιφανειακά τροποποιημένη στη διδασκαλία του δημοκρατικού φιλελευθερισμού ή του φιλελεύθερου ατομικισμού. Η ψυχή ως σπίθα από το Υπέρτατο Ον, η υποκειμενική κυριαρχία κάθε ψηφοφόρου ή η απεριόριστη αυτονομία του πολίτη μιας κοινωνίας δίχως νόμους: αυτά είναι τόσα πολλά σοφίσματα, που, στα μάτια της μαρξιστικής κριτικής, είναι μολυσμένα με τον ίδιο παιδαριώδη ιδεαλισμό, ασχέτως με το πόσο αποφασιστικά «υλιστές» μπορεί να ήταν οι πρώτοι αστοί φιλελεύθεροι και αναρχικοί.

Αυτή η αντίληψη είναι ισάξια με την εξίσου ιδεαλιστική υπόθεση της τέλει κοινωνικής μονάδας -του κοινωνικού *μονισμού*- που είναι φτιαγμένη με βάση τη θεία βούληση, η οποία υποτίθεται ότι κυβερνά και διευθύνει τη ζωή του είδους μας. Για να ξαναγυρίσουμε στο πρωτόγονο στάδιο της κοινωνικής ζωής, το οποίο εξετάζαμε, και στην οργάνωση της οικογένειας, που ανακαλύψαμε μέσα σ' αυτό, συμπεραίνουμε ότι δεν χρειαζόμαστε τέτοιου είδους μεταφυσικές υποθέσεις περί του ατόμου-μονάδας και τις κοινωνίας-μονάδας για να ερμηνεύσουμε τη ζωή του είδους και τη διαδικασία εξέλιξής του. Από την άλλη μεριά, μπορούμε να δηλώσουμε κατηγορηματικά ότι έχουμε να κάνουμε με έναν τύπο *συλλογικότητας που είναι οργανωμένη σε ενιαία βάση*, δηλ. την οικογένεια. Φροντίζουμε να μην τον καταστήσουμε έναν αμετάβλητο ή μόνιμο τύπο και να μην τον εξιδανικεύσουμε σαν να ήταν το πρότυπο της κοινωνικής συλλογικότητας, όπως κάνει με το άτομο ο αναρχισμός ή η απόλυτη μο-

ναρχία. Απεναντίας, καταγράφουμε, απλώς, την ύπαρξη της οικογένειας ως την πρωταρχική μονάδα οργάνωσης της ανθρωπότητας, από την οποία θα επακολουθήσουν άλλες, και η οποία θα μεταβληθεί και η ίδια από πολλές απόψεις, θα καταστεί συστατικό στοιχείο άλλων συλλογικών οργανώσεων ή, όπως δικαιολογημένα μπορούμε να αναμένουμε, θα εξαφανιστεί σε πολύ εξελιγμένες κοινωνικές μορφές. Δεν αισθανόμαστε διόλου υποχρεωμένοι να ταχθούμε από θέση αρχής υπέρ ή κατά της οικογένειας, περισσότερο απ' όσο νοιώθουμε υποχρεωμένοι να ταχθούμε από θέση αρχής, για παράδειγμα, υπέρ ή κατά του κράτους. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να συλλάβουμε την εξελικτική κατεύθυνση αυτών των τύπων οργάνωσης του ανθρώπου. Όταν αναρωτιόμαστε εάν κάποια μέρα θα αυτοί οι τύποι εξαφανιστούν, το κάνουμε αντικειμενικά, επειδή δεν θα μπορούσε να μας συμβεί τις νοήσουμε ως κάτι ιερό και αιώνιο ή ως κάτι βλαβερό που πρέπει να καταστραφεί. Ο συντηρητισμός και το αντίθετό του (δηλ. η άρνηση κάθε μορφής οργάνωσης και κοινωνικής ιεραρχίας) είναι από κριτική σκοπιά εξίσου ανίσχυροι και εξίσου άγονοι.

Έτσι, αφήνοντας κατά μέρος την παραδοσιακή αντίθεση ανάμεσα στις κατηγορίες «άτομο» και «κοινωνία», θα παρακολουθήσουμε στη μελέτη μας το σχηματισμό και την εξέλιξη άλλων μονάδων της ανθρώπινης ιστορίας: εκτεταμένες ή περιορισμένες ομαδοποιήσεις ανθρώπων που βασίζονται στον καταμερισμό των λειτουργιών και σε μια ιεραρχία, που εμφανίζονται ως οι πραγματικοί παράγοντες και συντελεστές της κοινωνικής ζωής. Τέτοιου είδους μονάδες μπορούν, σε έναν ορισμένο βαθμό, να συγκριθούν με οργανικές μονάδες, με ζωντανούς οργανισμούς που τα κύτταρά τους, με τις διάφορες λειτουργίες τους και τη διαφορετική τους αξία, μπορούν να αναπαραστήσουν ανθρώπους ή στοιχειώδεις ομάδες ανθρώπων. Ωστόσο, η αναλογία δεν είναι πλήρης, εφόσον ένας ζωντανός οργανισμός έχει σαφώς καθορισμένα όρια και υπακούει σε άκαμπτους βιολογικούς νόμους ανάπτυξης και θανάτου, ενώ οι οργανωμένες κοινω-

νικές μονάδες δεν έχουν σταθερά όρια και ανανεώνονται συνεχώς, καθώς αναμιγνύονται μεταξύ τους, ενώ, ταυτόχρονα, διασπώνται και επανενώνονται. Αν επιλέξαμε να σταθούμε στο πρώτο και χτυπητό παράδειγμα, την οικογενειακή μονάδα, είναι επειδή επρόκειτο να αποδείξουμε ότι ακόμη και αυτές οι μονάδες που εξετάζουμε αποτελούνται καθαρά από άτομα και αν η ίδια τους η σύνθεση μεταβάλλεται, παρ' όλα αυτά, συμπεριφέρονται σαν οργανικές και ακέραιες «ολότητες», τόσο ώστε δεν έχει πραγματικό νόημα και ισοδυναμεί με μύθο το να τα διασπάσει κανείς σε ατομικές μονάδες. Ο παράγοντας «οικογένεια» συνιστά μια ολότητα που η ύπαρξή της δεν εξαρτάται από τον αριθμό των ατόμων που περιλαμβάνει, αλλά από το πλέγμα των σχέσεών τους. Για να φέρουμε ένα χοντροκομμένο παράδειγμα, μια οικογένεια που αποτελείται από τον αρχηγό της, τις γυναίκες του και μερικούς αδύναμους ηλικιωμένους δεν έχει την ίδια αξία με μια άλλη που αποτελείται από τον αρχηγό της και πολλούς νεαρούς και ρωμαλέους γιους.

Ξεκινώντας από την οικογένεια, την πρώτη οργανωμένη μορφή κοινωνίας -στην οποία βρίσκει κανείς το πρώτο παράδειγμα καταμερισμού των λειτουργιών, τις πρώτες ιεραρχίες, τις πρώτες μορφές εξουσίας, διεύθυνσης των δραστηριοτήτων των ατόμων και διαχείρισης πραγμάτων- η εξέλιξη του ανθρώπου διήλθε μέσα από μια απέραντη σειρά άλλων, ολοένα πλατύτερων και πιο σύνθετων, μορφών οργάνωσης. Η αιτία αυτής της αυξανόμενης πολυπλοκότητας έγκειται στην αυξανόμενη πολυπλοκότητα των κοινωνικών σχέσεων και ιεραρχιών που γεννιούνται από την ολοένα αυξανόμενη διαφοροποίηση μεταξύ των λειτουργιών. Η τελευταία καθορίζεται ευθέως από τα συστήματα παραγωγής που η τεχνολογία και η επιστήμη θέτουν στη διάθεση της ανθρώπινης δραστηριότητας, προκειμένου να παράσχουν έναν αυξανόμενο αριθμό προϊόντων (με την ευρύτερη έννοια της λέξης) που είναι κατάλληλα για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες μεγαλύτερων κοινωνιών που εξελίσσονται προς ανώτερες μορφές ζωής.

Μια ανάλυση που επιδιώκει να κατανοήσει τη διαδικασία σχηματισμού και μεταβολής των διαφόρων οργανώσεων του ανθρώπου καθώς επίσης και την αλληλεπίδραση των σχέσεων μέσα στο σύνολο της κοινωνίας, πρέπει να βασίζεται στην έννοια της ανάπτυξης της τεχνολογίας στην παραγωγή και τις οικονομικές σχέσεις που απορρέουν από τον καταμερισμό των ατόμων σε διάφορα καθήκοντα που απαιτεί ο παραγωγικός μηχανισμός. Ο σχηματισμός και η εξέλιξη των δυναστειών, των καστών, των στρατών, των κρατών, των αυτοκρατοριών, των εταιριών και των κομμάτων μπορεί και πρέπει να μελετηθεί με βάση αυτούς τους παράγοντες. Μπορεί να φανταστεί κανείς ότι στο ανώτατο σημείο αυτής της πολυσύνθετης εξέλιξης θα εμφανιστεί ένα είδος οργανωμένης μονάδας που θα περιλαμβάνει όλη την ανθρωπότητα και θα καθιερώσει έναν ορθολογικό καταμερισμό λειτουργιών μεταξύ όλων των ανθρώπων. Το ποια σημασία και ποια όρια θα έχει το ιεραρχικό σύστημα συλλογικής διαχείρισης σε αυτή την ανώτερη μορφή ανθρώπινης κοινωνικής ζωής είναι ένα θέμα για περαιτέρω συζήτηση.

Για να εξετάσουμε αυτούς τους ενιαίους οργανισμούς που οι εσωτερικές τους σχέσεις ρυθμίζονται από αυτό που καλείται γενικά «δημοκρατική αρχή», θα τα διακρίνουμε, χάριν ευκολίας, σε οργανωμένες συλλογικότητες που η ιεραρχία τους επιβάλλεται έξωθεν και σε εκείνους που επιλέγουν την ιεραρχία τους εκ των έδων. Σύμφωνα με τη θρησκευτική αντίληψη και το καθαρό δόγμα του κύρους, σε κάθε εποχή η ανθρώπινη κοινωνία είναι μια ενιαία συλλογικότητα που η ιεραρχία που επικρατεί στο εσωτερικό της προέρχεται από υπερφυσικές δυνάμεις. Δεν θα επαναλάβουμε την κριτική σε μια τέτοια μεταφυσική υπεραπλούστευση που έρχεται σε αντίθεση με ολόκληρη την εμπειρία. Η αναγκαιότητα καταμερισμού των λειτουργιών είναι αυτή που δημιουργεί φυσιολογικά τις ιεραρχίες και το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση της οικογένειας. Κα-

θώς η τελευταία εξελίσσεται σε φυλή ή σε ορδή, πρέπει να οργανωθεί προκειμένου να παλέψει εναντίον άλλων οργανώσεων (αντίπαλες φυλές). Η ηγεσία ανατίθεται σ' εκείνους που είναι ικανοί να κάνουν την καλύτερη χρήση των δυνάμεων της κοινότητας και οι στρατιωτικές ιεραρχίες αναδεικνύονται ως απάντηση σε αυτήν την ανάγκη. Το κριτήριο της επιλογής για το κοινό όφελος εμφανίστηκε χιλιάδες χρόνια πριν από το δημοκρατικό εκλεκτοραλισμό. Οι βασιλείς, οι στρατιωτικοί αρχηγοί και οι ιερείς αρχικά εκλέγονταν. Με την πάροδο του χρόνου, επικράτησαν άλλα κριτήρια για το σχηματισμό των ιεραρχιών, δημιουργώντας τα προνόμια της κάστας τα οποία μεταβιβάζονταν κληρονομικά ή με τη μύηση σε κλειστές σχολές, σέκτες και λατρείες. Αυτή η εξέλιξη προήλθε από το γεγονός ότι αν η ένταξη σε κάποια κοινωνική θέση δικαιολογείτο από την κατοχή ειδικών ικανοτήτων, μια τέτοια συνθήκη ήταν, κατά κανόνα, περισσότερο ευνοϊκή για να επιδράσει στη μεταβίβαση αυτής της θέσης. Δεν θα υπεισέλθουμε εδώ στην όλη διαδικασία σχηματισμού των καστών και, κατόπιν, των τάξεων μέσα στην κοινωνία. Είναι αρκετό να λεχθεί ότι η εμφάνισή τους δεν ανταποκρίνεται πλέον μονάχα στη λογική αναγκαιότητα του καταμερισμού των λειτουργιών, αλλά επίσης και στο γεγονός ότι ορισμένα στρώματα που καταλαμβάνουν μια προνομιακή θέση στο μηχανισμό της οικονομίας καταλήγουν να μονοπωλούν την εξουσία και την κοινωνική επιρροή. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, κάθε άρχουσα κάστα εξασφαλίζει τη δική της οργάνωση, τη δική της ιεραρχία και το ίδιο ισχύει και για τις οικονομικά προνομιούχες τάξεις. Οι αριστοκράτες γαιοκτήμονες του Μεσαίωνα, για παράδειγμα, με το συνασπιστούν για την υπεράσπιση των κοινών τους προνομίων κατά των επιθέσεων των άλλων τάξεων, συγκρότησαν μια μορφή οργάνωσης που στο αποκορύφωμά της κατέληξε στη μοναρχία, η οποία συγκέντρωσε στα χέρια της τις δημόσιες εξουσίες αποκλείοντας εντελώς τα άλλα στρώματα του πληθυσμού. Το κράτος της φεουδαλικής εποχής ήταν η οργάνωση της φεουδαλικής αρι-

στοκρατίας με την υποστήριξη του κλήρου. Ο κυριότερος παράγοντας καταναγκασμού της στρατιωτικής μοναρχίας ήταν ο στρατός. Εδώ έχουμε έναν τύπο οργανωμένης συλλογικότητας που η ιεραρχία του καθιερώθηκε έξωθεν, αφού ο βασιλιάς ήταν αυτός που απένεμε τους στρατιωτικούς βαθμούς και ο κανόνας ήταν η παθητική υποταγή καθενός από τα συστατικά της στοιχεία. Κάθε μορφή κράτους συγκεντρώνει κάτω από μία αρχή την οργάνωση και τη διοίκηση μιας σειράς από εκτελεστικές ιεραρχίες: το στρατό, την αστυνομία, το δικαστικό σώμα και τη γραφειοκρατία. Έτσι, το κράτος κάνει χρήση της δραστηριότητας ατόμων απ' όλες τις τάξεις, αλλά αυτή οργανώνεται με βάση μία και μοναδική ή λίγες προνομιούχες τάξεις που ιδιοποιούνται την εξουσία για να συγκροτήσουν τις διάφορες ιεραρχίες τους. Οι άλλες τάξεις -και γενικά όλες οι ομάδες ατόμων για τις οποίες είναι ολοφάνερο ότι το κράτος, παρά τους ισχυρισμούς του, δεν διασφαλίζει κατά κανέναν τρόπο τα συμφέροντα όλων- επιδιώκουν να εξασφαλίσουν τις δικές τους οργανώσεις για να κάνουν τα δικά τους συμφέροντα να υπερισχύσουν. Το σημείο αφετηρίας τους είναι ότι τα μέλη τους καταλαμβάνουν την ίδια θέση στην παραγωγή και στην οικονομική ζωή.

Όσον αφορά τις οργανώσεις που μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα, οι οποίες εξασφαλίζουν τη δική τους ιεραρχία, αν ρωτήσουμε ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος με τον οποίο μπορεί να οριστεί η ιεραρχία, προκειμένου να διασφαλίσει την υπεράσπιση των συλλογικών συμφερόντων της εν λόγω οργάνωσης και να αποφύγει το σχηματισμό προνομιούχων στρωμάτων, μερικοί θα προτείνουν τη δημοκρατική μέθοδο, που η αρχή της έγκειται στην προσφυγή στη γνώμη της πλειοψηφίας για την επιλογή αυτών που θα καταλάβουν τις διάφορες θέσεις.

Η σφοδρότητα της κριτικής μας σε μια τέτοια μέθοδο εξαρτάται από το αν εφαρμόζεται στη σημερινή κοινωνία συνολικά, σε δεδομένα έθνη ή

στην περίπτωση που εφαρμόζεται σε ακόμη στενότερες οργανώσεις όπως τα συνδικάτα και τα κόμματα.

Στην πρώτη περίπτωση, αυτή πρέπει να απορριφθεί, εφόσον δεν λαμβάνει υπόψη τη θέση των ατόμων μέσα στην οικονομία και δέχεται ως δεδομένη την εγγενή τελειοποίηση του συστήματος χωρίς να λαμβάνει υπόψη την ιστορική εξέλιξη της συλλογικότητας στην οποία εφαρμόζεται.

Η διαίρεση της κοινωνίας σε τάξεις που διακρίνονται από το οικονομικό προνόμιο, αφαιρεί ξεκάθαρα κάθε αξία από τις αποφάσεις της πλειοψηφίας. Η κριτική μας αρνείται την παραπλανητική θεωρία που υποστηρίζει ότι ο δημοκρατικός και κοινοβουλευτικός κρατικός μηχανισμός που απορρέει από τα σύγχρονα φιλελεύθερα συντάγματα είναι μια οργάνωση όλων των πολιτών και εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους. Από τη στιγμή που εμφανίζονται αντιτιθέμενα συμφέροντα και ταξικοί ανταγωνισμοί δεν μπορεί να υπάρξει καμία ενιαία οργάνωση. Παρά την επιφανειακή παρουσία της λαϊκής κυριαρχίας, το κράτος παραμένει όργανο της οικονομικά κυρίαρχης τάξης και εργαλείο υπεράσπισης των συμφερόντων της. Παρά την εφαρμογή του δημοκρατικού συστήματος στην πολιτική εκπροσώπηση, η αστική κοινωνία εμφανίζεται ως ένα σύνθετο δίκτυο ενιαίων σωμάτων. Πολλά από αυτά, που προέρχονται από τα προνομιούχα στρώματα και τείνουν να διαφυλάσσουν τον τωρινό κοινωνικό μηχανισμό, συγκεντρώνονται γύρω από τον ισχυρό συγκεντρωτικό οργανισμό του πολιτικού κράτους. Άλλοι μπορεί να είναι ουδέτεροι ή να έχουν μια αμφιταλαντευόμενη στάση απέναντι στο κράτος. Τέλος, άλλοι εμφανίζονται στο εσωτερικό στρωμάτων που γίνονται αντικείμενο καταπίεσης και εκμετάλλευσης οι οποίοι στρέφονται κατά του ταξικού κράτους. Ο κομμουνισμός καταδεικνύει ότι η τυπική νομική και πολιτική εφαρμογή της δημοκρατικής αρχής και της αρχής της πλειοψηφίας σε όλους τους πολίτες, τη στιγμή που η κοινωνία είναι διαιρεμένη σε αντίθετες τάξεις σε

σχέση με την οικονομία, είναι ανίκανη να καταστήσει το κράτος μια οργανωτική μονάδα της κοινωνίας ή του έθνους συνολικά. Επισήμως, η πολιτική δημοκρατία ισχυρίζεται το αντίθετο, ενώ, στην πραγματικότητα, αποτελεί τη μορφή που εξυπηρετεί την εξουσία της αστικής τάξης, τη δικτατορία αυτής της ιδιαίτερης τάξης, με σκοπό τη διαφύλαξη των προνομίων της.

Συνεπώς, είναι σφάλμα να αποδίδει κανείς τον ίδιο βαθμό ανεξαρτησίας και ωριμότητας στην ψήφο κάθε ψηφοφόρου, ανεξάρτητα από το αν αυτός είναι ένας εργάτης εξαντλημένος από την υπερβολική σωματική εργασία ή ένας έκλυτος πλούσιος, ένας δαιμόνιος μεγαλοβιομήχανος ή ένας αξιοθρήνητος προλετάριος που αγνοεί τις αιτίες της μιζέριας του και τα μέσα για την εξάλειψή της. Αποτελεί δε λάθος το να νομίζει κανείς ότι εκπληρώνοντας κάποιος το *υπέρτατο καθήκον* της προσφυγής στην ψήφο του «ψηφοφόρου» μια φορά στο τόσο είναι αρκετό για να εξασφαλίσει την ηρεμία και την υποταγή οποιουδήποτε αισθάνεται ότι πέφτει θύμα και γίνεται αντικείμενο κακομεταχείρισης από την κρατική πολιτική και την κυβέρνηση. Δεν θεωρούμε απαραίτητο να χάσουμε χρόνο για να αποκαλύψουμε αυτά τα λάθη.

Είναι φανερό ότι η αρχή της δημοκρατίας δεν έχει καμιά εγγενή αξία. Δεν αποτελεί μια *αρχή*, αλλά μάλλον έναν απλό οργανωτικό *μηχανισμό* που βασίζεται στην απλή και χονδροειδή αριθμητική υπόθεση ότι η πλειοψηφία έχει δίκιο και η μειοψηφία άδικο. Θα δούμε τώρα αν και σε ποιο βαθμό αυτός ο μηχανισμός είναι χρήσιμος και αρκετός για τη λειτουργία των οργανώσεων που περιλαμβάνουν πιο στενές συλλογικότητες που δεν διχάζονται από οικονομικούς ανταγωνισμούς. Για να το πραγματοποιήσουμε αυτό θα πρέπει να εξετάσουμε αυτές τις οργανώσεις στη διαδικασία της ιστορικής τους εξέλιξης.

Μπορεί αυτός ο δημοκρατικός μηχανισμός να εφαρμοστεί στη δικτατορία του προλεταριάτου, δηλ. στην κρατική μορφή που γεννιέται από την επαναστατική νίκη της τάξης που εξεγείρεται κατά της εξουσίας του αστικού κράτους; Μπορεί αυτή η μορφή κράτους, χάρη στον εσωτερικό μηχανισμό ανάθεσης των εξουσιών και σχηματισμού των ιεραρχιών, να χαρακτηριστεί ως «προλεταριακή δημοκρατία»; Το ερώτημα θα πρέπει να εξεταστεί χωρίς προκατάληψη, καθώς μπορεί να φθάσουμε στο συμπέρασμα ότι ο δημοκρατικός μηχανισμός είναι χρήσιμος κάτω από ορισμένες συνθήκες, εφόσον η ιστορία δεν έχει δημιουργήσει έναν καλύτερο μηχανισμό. Ωστόσο, πρέπει να είμαστε πεπεισμένοι ότι δεν υπάρχει ο παραμικρός λόγος να καθιερώσουμε *a priori* την έννοια της κυριαρχίας της «πλειοψηφίας» του προλεταριάτου. Όντως, την επόμενη ημέρα μετά την επανάσταση το προλεταριάτο δεν θα είναι αποτελεί ακόμη μια εντελώς ομοιογενή συλλογικότητα ούτε θα είναι η μοναδική τάξη. Στη Ρωσία, για παράδειγμα, η εξουσία βρίσκεται στα χέρια της εργατικής τάξης και της αγροτιάς, αλλά αν εξετάσουμε ολόκληρη την ανάπτυξη του επαναστατικού κινήματος, είναι εύκολο να καταδείξουμε ότι το βιομηχανικό προλεταριάτο παίζει έναν κατά πολύ σημαντικότερο ρόλο, παρ' όλο που η αγροτιά είναι κατά πολύ πιο πολυάριθμη απ' αυτό. Έτσι, είναι λογικό ο σοβιετικός μηχανισμός να αποδίδει μεγαλύτερη αξία στην ψήφο ενός εργάτη απ' ό,τι ενός αγρότη.

Δεν έχουμε εδώ την πρόθεση να εξετάσουμε εδώ διεξοδικά τα χαρακτηριστικά του συντάγματος του προλεταριακού κράτους. Δεν το εξετάζουμε μεταφυσικά σαν κάτι απόλυτο, όπως κάνουν οι αντιδραστικοί με το ελέω θεού της μοναρχίας, οι φιλελεύθεροι με τον κοινοβουλευτισμό που στηρίζεται στο καθολικό εκλογικό δικαίωμα και οι αναρχικοί με την απουσία κράτους. Εφόσον είναι η οργάνωση μιας τάξης που έχει σκοπό να αφαιρέσει από τις αντίπαλες τάξεις τα οικονομικά τους προνόμια, το προλεταριακό κράτος είναι μια πραγματική ιστορική δύναμη που εναρ-

μονίζεται με το σκοπό που επιδιώκει, δηλαδή με τις ανάγκες που το δημιουργούν. Σε ορισμένες στιγμές μπορεί να κινητοποιείται είτε από την προσφυγή στις πλατιές μάζες είτε από τη δράση πολύ στενών εκτελεστικών οργάνων που είναι επιφορτισμένα με πλήρεις αρμοδιότητες. Το ουσιαστικό είναι ότι αν δοθούν σ' αυτήν την προλεταριακή εξουσία τα μέσα και τα όπλα για να εξαλείψει τα οικονομικά προνόμια και να καταβάλλει την πολιτική και στρατιωτική αντίσταση της αστικής τάξης κατά τρόπο που να προετοιμάζει την κατοπινή εξαφάνιση των ίδιων των τάξεων και για ακόμη πιο βαθιές τροποποιήσεις των καθηκόντων και της δομής του.

Ένα πράγμα είναι ξεκάθαρο: ενώ ο πραγματικός στόχος της αστικής δημοκρατίας είναι να στερήσει τις πλατιές προλεταριακές και μικροαστικές μάζες απ' κάθε επιρροή τους πάνω στον έλεγχο του κράτους, την οποία διατηρεί για τις μεγάλες βιομηχανικές, τραπεζικές και έγγειες ολιγαρχίες, η προλεταριακή δικτατορία πρέπει να εντάξει τις προλεταριακές και ημιπρολεταριακές μάζες στον αγώνα που αυτή ενσαρκώνει. Μονάχα εκείνοι που έχουν πέσει θύματα της δημοκρατικής προκατάληψης μπορούν να φανταστούν ότι για την επίτευξη αυτού του σκοπού απαιτείται απλώς η δημιουργία ενός πλατύ μηχανισμού εκλογικής προσφυγής. Αυτό μπορεί να είναι υπερβολικό ή –πιο συχνά– ανεπαρκές, επειδή αυτή η μορφή συμμετοχής από πολλούς προλετάριους μπορεί να καταλήξει στη μη συμμετοχή τους σε άλλες ενεργητικές εκδηλώσεις της ταξικής πάλης. Από την άλλη μεριά, η ένταση της πάλης σε ιδιαίτερες φάσεις απαιτεί ταχύτητα απόφασης και κινητοποίησης και μια συγκεντρωτική οργάνωση των προσπαθειών προς μια κοινή κατεύθυνση, η οποία, όπως δείχνει η ρωσική εμπειρία με μια σειρά παραδείγματα, επιβάλλει στο προλεταριακό κράτος συνταγματικά χαρακτηριστικά που βρίσκονται σε πλήρη αντίφαση με τους κανόνες της αστικής δημοκρατίας. Οι οπαδοί της αστικής δημοκρατίας ωρύνονται για την καταπάτηση των ελευθεριών, ενώ πρόκειται μονάχα για το ξεσκέπασμα των φιλισταϊκών προκαταλήψεων που πά-

ντοτε επέτρεπαν στους δημαγωγούς να διασφαλίζουν την εξουσία των προνομιούχων. Στη δικτατορία του προλεταριάτου, ο συνταγματικός μηχανισμός της κρατικής οργάνωσης δεν είναι μόνο γνωμοδοτικός, αλλά, ταυτόχρονα, και εκτελεστικός. Η συμμετοχή στις λειτουργίες της πολιτικής ζωής, αν όχι όλης της μάζας των ψηφοφόρων, τουλάχιστον ενός πλατιού στρώματος των εκπροσώπων τους, δεν είναι περιοδική αλλά διαρκής. Έχει ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι αυτό όχι μόνο δεν αναιρεί τον ενιαίο χαρακτήρα της δραστηριότητας του συνόλου του κρατικού μηχανισμού, αλλά, στην πραγματικότητα, συνάδει μ' αυτόν, ακριβώς επειδή εφαρμόζει κριτήρια που είναι αντίθετα με εκείνα του αστικού υπερφιλελευθερισμού, δηλαδή κατ' ουσίαν καταργεί τις άμεσες εκλογές και την αναλογική εκπροσώπηση (άπαξ και αυτό το ιερό δόγμα -η ισότιμη ψήφος- όπως είδαμε, έχει καταργηθεί).

Δεν ισχυριζόμαστε ότι αυτά τα καινούργια κριτήρια που καθιερώθηκαν στον αντιπροσωπευτικό μηχανισμό ή κωδικοποιήθηκαν σε ένα σύνταγμα απορρέουν από λόγους αρχής. Μέσα σε νέες συνθήκες, τα κριτήρια θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά. Εν πάση περιπτώσει, αυτό που προσπαθούμε να καταστήσουμε σαφές είναι ότι δεν αποδίδουμε κάποια εγγενή αξία σ' αυτές τις μορφές οργάνωσης και εκπροσώπησης. Η άποψη αυτή μπορεί να διατυπωθεί με τη βασική μαρξιστική θέση: «η επανάσταση δεν είναι ζήτημα οργανωτικών μορφών». Η επανάσταση, απεναντίας, είναι ένα ζήτημα περιεχομένου και περιλαμβάνει το πρόβλημα της κινητοποίησης και της δράσης επαναστατικών δυνάμεων σε μια αδιάκοπη διαδικασία, η οποία δεν μπορεί να θεωρητικοποιηθεί ή να αποκρυσταλλωθεί σε κανένα από τα ποικίλα στατικά «συνταγματικά δόγματα» που έχουν διατυπωθεί.

Εν πάση περιπτώσει, στο μηχανισμό των εργατικών συμβουλίων δεν βρίσκουμε ούτε ίχνος αυτού του κανόνα της αστικής δημοκρατίας, που διακηρύττει ότι κάθε πολίτης επιλέγει απευθείας τον εκπρόσωπό του στο

ανώτατο αντιπροσωπευτικό σώμα, το κοινοβούλιο. Αντιθέτως, υπάρχουν διάφορα είδη εργατικών και αγροτικών συμβουλίων, καθένα με μια ευρύτερη εδαφική βάση, που φθάνουν στο ανώτατο σημείο τους με το συνέδριο των Σοβιέτ. Κάθε τοπικό ή περιφερειακό συμβούλιο εκλέγει τους αντιπροσώπους του σε ένα ανώτερο συμβούλιο και, με τον ίδιο τρόπο, εκλέγει τη διοίκησή του, δηλ. το εκτελεστικό του όργανο. Στη βάση, στα συμβούλια των πόλεων και των αγροτικών περιοχών, συμμετέχει ολόκληρη η μάζα. Στην εκλογή των αντιπροσώπων σε ανώτερα συμβούλια και τοπικές διοικητικές θέσεις κάθε ομάδα ψηφοφόρων δεν ψηφίζει σύμφωνα με ένα αναλογικό σύστημα, αλλά σύμφωνα με ένα πλειοψηφικό σύστημα, επιλέγοντας τους αντιπροσώπους του από λίστες που υποβάλλονται από τα κόμματα. Επιπλέον, εφόσον ένας και μόνο αντιπρόσωπος είναι αρκετός για να εγκαθιδρύσει μια σύνδεση μεταξύ ενός κατώτερου και ενός ανώτερου συμβουλίου, είναι φανερό ότι τα δύο δόγματα του επίσημου φιλελευθερισμού -εκλογή πολλών μελών από μια λίστα και αναλογική εκπροσώπηση- παύουν να ισχύουν. Σε κάθε επίπεδο, τα συμβούλια πρέπει να δημιουργήσουν όργανα που είναι τόσο γνωμοδοτικά όσο και διοικητικά και να συνδέονται άμεσα με την κεντρική διοίκηση. Έτσι, είναι φυσικό καθώς προχωρούμε προς ανώτερα αντιπροσωπευτικά όργανα να μην συναντάμε κοινοβουλευτικές συνελεύσεις πολυλογάδων που συζητούν ατέρμονα χωρίς ποτέ να ενεργούν, αλλά βλέπουμε συμπαγή και ομοιογενή όργανα που είναι ικανά να κατευθύνουν τη δράση και την πολιτική πάλη και να παράσχουν επαναστατική καθοδήγηση σε ολόκληρη τη μάζα που είναι έτσι οργανωμένη με ενιαίο τρόπο.

Τα χαρακτηριστικά αυτά, τα οποία, ασφαλώς, δεν εμπεριέχονται αυτόματως σε κανένα συνταγματικό σχήμα, επιτεύχθηκαν σ' αυτό το μηχανισμό, χάρη στην παρουσία ενός άκρως σημαντικού παράγοντα, του πολιτικού κόμματος, που το περιεχόμενό του υπερβαίνει κατά πολύ την καθαρή θεωρητική μορφή και η συλλογική και δρώσα συνείδησή του θα ε-

πιτρέψει στο έργο να προσανατολιστεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις μιας μακράς διαδικασίας που προχωρεί ακατάπαυστα. Από όλα τα όργανα της προλεταριακής δικτατορίας, το πολιτικό κόμμα είναι εκείνο που τα χαρακτηριστικά του προσεγγίζουν περισσότερο αυτά μιας ομοιογενούς συλλογικότητας, ενιαίας στη δράση. Στην πραγματικότητα, αυτό περιλαμβάνει μονάχα μια μειοψηφία της μάζας, αλλά οι ιδιότητες που το διακρίνουν απ' όλες τις άλλες ευρείας βάσης μορφές των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων καταδεικνύουν ακριβώς ότι το Κόμμα εκπροσωπεί τα συλλογικά συμφέροντα και το συλλογικό κίνημα καλύτερα απ' ότι οποιοδήποτε άλλο όργανο. Όλα τα κομματικά μέλη συμμετέχουν άμεσα στην εκπλήρωση του κοινού καθήκοντος και προετοιμάζονται για την επίλυση των προβλημάτων της επαναστατικής πάλης και της ανασυγκρότησης της κοινωνίας, για τα οποία η πλειοψηφία της μάζας αποκτά επίγνωση όταν έρχεται όντως αντιμέτωπη με αυτά. Για όλους αυτούς τους λόγους, σε ένα σύστημα αντιπροσώπευσης και εκπροσώπησης που δεν στηρίζεται στο δημοκρατικό ψεύδος, αλλά σ' ένα στρώμα του πληθυσμού που τα βασικά κοινά του συμφέροντα το ωθούν στο δρόμο της επανάστασης, είναι φυσικό ότι οι επιλογές πέφτουν αυθόρμητα σε στοιχεία που τίθενται από το επαναστατικό Κόμμα, το οποίο είναι εξοπλισμένο για να απαντήσει στις απαιτήσεις της πάλης και στην επίλυση των προβλημάτων για τα οποία έχει καταστεί ικανό να προετοιμάζεται. Δεν αποδίδουμε αυτήν την ικανότητα του Κόμματος στο ιδιαίτερο καταστατικό του περισσότερο απ' ότι στις άλλες οργανώσεις. Το Κόμμα μπορεί να είναι ή μπορεί να μην είναι κατάλληλο να εκπληρώσει το καθήκον του να καθοδηγήσει την επαναστατική δράση μιας τάξης. Δεν είναι ένα οποιοδήποτε αλλά ένα συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα, δηλαδή το κομμουνιστικό κόμμα, αυτό που μπορεί να αναλάβει αυτό το καθήκον και ούτε καν το κομμουνιστικό κόμμα δεν είναι απρόσβλητο από τους αναρίθμητους κινδύνους του εκφυλισμού και της διάλυσης. Αυτό που καθιστά το Κόμμα αντάξιο του

καθήκοντός του δεν είναι το καταστατικό του ή απλώς τα εσωτερικά οργανωτικά του μέτρα. Είναι τα θετικά χαρακτηριστικά που αναπτύσσονται μέσα στο Κόμμα, επειδή αυτό συμμετέχει στην πάλη ως μια οργάνωση που διαθέτει μία και μόνη κατεύθυνση που απορρέει από την αντίληψη του για την ιστορική διαδικασία, από ένα θεμελιώδες πρόγραμμα που έχει μετατραπεί σε μια συλλογική συνείδηση και, ταυτόχρονα, από μια στέρεη οργανωτική πειθαρχία. Αυτά τα ζητήματα αναπτύσσονται πλήρως στις θέσεις για την κομματική τακτική που παρουσιάστηκαν στο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ιταλίας, για τις οποίες ο αναγνώστης είναι, ασφαλώς, ενήμερος.

Για να επιστρέψουμε στο χαρακτήρα του συνταγματικού μηχανισμού της προλεταριακής δικτατορίας -ο οποίος, όπως έχουμε ήδη πει, είναι, ταυτόχρονα, εκτελεστικός και νομοθετικός σε όλα τα επίπεδά του- πρέπει να προσθέσουμε κάτι για να προσδιορίσουμε σε ποια καθήκοντα της συλλογικής ζωής ανταποκρίνονται οι εκτελεστικές λειτουργίες και οι πρωτοβουλίες αυτού του μηχανισμού. Αυτές οι λειτουργίες και οι πρωτοβουλίες συνιστούν τον ίδιο το λόγο της δημιουργίας του και καθορίζουν τις σχέσεις που υφίστανται μέσα στο διαρκώς εξελισσόμενο και ευέλικτο μηχανισμό του. Θα εξετάσουμε τώρα την πρωταρχική περίοδο της προλεταριακής εξουσίας αναφορικά με την κατάσταση στη διάρκεια των τεσσεράμισι ετών που υπάρχει αυτή προλεταριακή δικτατορία στη Ρωσία. Δεν θέλουμε να κάνουμε υποθέσεις για το ποια θα είναι η οριστική βάση των αντιπροσωπευτικών οργάνων σε μια αταξική κομμουνιστική κοινωνία, καθώς δεν μπορούμε να προβλέψουμε πώς ακριβώς θα εξελίσσεται η κοινωνία όταν θα προσεγγίζει αυτό το στάδιο. Μπορούμε μονάχα να φανταστούμε ότι αυτή θα κινείται προς την κατεύθυνση της συγχώνευσης των διαφόρων πολιτικών, διοικητικών και οικονομικών οργάνων και, ταυτόχρονα, της βαθμιαίας εξάλειψης κάθε στοιχείου εξανα-

γκασμού καθώς και του ίδιου του κράτους ως όργανο ταξικής εξουσίας και όπλο στον αγώνα κατά των εχθρικών τάξεων που έχουν επιβιώσει.

Κατά την αρχική της περίοδο, η προλεταριακή δικτατορία έχει ένα πάρα πολύ δύσκολο και περίπλοκο καθήκον που μπορεί να υποδιαιρεθεί σε τρεις τομείς δράσης: πολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό. Τόσο τα προβλήματα της στρατιωτικής άμυνας κατά των εξωτερικών και των εσωτερικών επιθέσεων όσο και η ανασυγκρότηση της κοινωνίας σε συλλογική βάση βασίζονται σε ένα συστηματικό και ορθολογικό σχέδιο και σε μια άκρως ενιαία δράση που στοχεύει στην αξιοποίηση των διαφόρων δυναμειών των μαζών συνολικά. Ο ενιαίος χαρακτήρας όχι μονάχα δεν αποτελεί εμπόδιο, αλλά έχει τη μέγιστη απόδοση και τα καλύτερα αποτελέσματα. Κατά συνέπεια, το όργανο που καθοδηγεί τον αγώνα κατά του εξωτερικού και του εσωτερικού εχθρού, δηλαδή ο επαναστατικός στρατός και η επαναστατική αστυνομία, πρέπει να στηρίζεται σε μια πειθαρχία και σε μια ιεραρχία που συγκεντρώνεται στα χέρια της προλεταριακής εξουσίας. Έτσι, ο Κόκκινος Στρατός είναι μια οργανωμένη μονάδα, η ιεραρχία της οποίας επιβάλλεται εξωτερικά από την κυβέρνηση του προλεταριακού κράτους και το ίδιο ισχύει και για την επαναστατική αστυνομία και τα επαναστατικά δικαστήρια. Ο οικονομικός μηχανισμός που οικοδομεί το νικηφόρο προλεταριάτο για να θέσει τα θεμέλια του νέου συστήματος παραγωγής και διανομής δημιουργεί πιο πολύπλοκα προβλήματα. Το χαρακτηριστικό που διακρίνει αυτή την ορθολογική διαχείριση από το «χάος» της αστικής ιδιωτικής οικονομίας είναι ο συγκεντρωτισμός. Κάθε επιχείρηση πρέπει να διοικείται προς το συμφέρον ολόκληρης της συλλογικότητας και σε αρμονία με τις απαιτήσεις ολόκληρου του πλάνου παραγωγής και διανομής. Από την άλλη μεριά, ο οικονομικός μηχανισμός (και οι ομάδες ατόμων που τον αποτελούν) τροποποιείται συνεχώς και αυτό δεν οφείλεται μόνο στη δική του βαθμιαία ανάπτυξη, αλλά επίσης και στις αναπόφευκτες κρίσεις στη διάρκεια μιας περιόδου τόσο εκτενών

μετασχηματισμών· μια περίοδος όπου είναι αναπόφευκτοι οι πολιτικοί και οι οικονομικοί αγώνες. Αυτές οι εκτιμήσεις οδηγούν στα ακόλουθα συμπεράσματα: κατά την αρχική περίοδο της προλεταριακής δικτατορίας, τα συμβούλια, σε διάφορα επίπεδα, πρέπει να ορίζουν τους αντιπροσώπους τους στα τοπικά εκτελεστικά όργανα καθώς επίσης και στα νομοθετικά όργανα στα ανώτερα επίπεδα, αλλά η απόλυτη ευθύνη για τη στρατιωτική άμυνα και, με λιγότερο αυστηρό τρόπο, για την οικονομική εκστρατεία, πρέπει να παραμένουν στο κέντρο. Από την μεριά τους, τα τοπικά όργανα χρησιμεύουν για να οργανώσουν πολιτικά τις μάζες ούτως ώστε να συμμετάσχουν στην εκπλήρωση των πλάνων και να πλαισιώνουν τη στρατιωτική και οικονομική οργάνωση. Έτσι, δημιουργούν τις συνθήκες για την πλατύτερη και τη διαρκέστερη δυνατή μαζική δράση και μπορούν να κατευθύνουν αυτή τη δράση προς το σχηματισμό ενός ακόμα περισσότερο συγκεντρωτικού προλεταριακού κράτους.

Αυτές οι εκτιμήσεις δεν έχουν σκοπό, ασφαλώς, να αρνηθούν κάθε δυνατότητα δράσης και πρωτοβουλίας στα μεσαία όργανα της κρατικής ιεραρχίας. Θέλουμε, όμως, να δείξουμε ότι δεν μπορεί κανείς να ανάγει σε θεωρητική αντίληψη το ότι αυτά θα υποστήριζαν τα επαναστατικά εκτελεστικά καθήκοντα ή θα διατηρούσαν τη στρατιωτική ή οικονομική κατάσταση πραγμάτων αν αποτελούνται από ομάδες εκλογέων που είναι οργανωμένοι σε επίπεδο εργοστασιακής ή στρατιωτικής μονάδας. Η δομή τέτοιων ομάδων δεν μπορεί απλώς να τους παράσχει καμία ιδιαίτερη δυνατότητα και, επομένως, οι μονάδες στις οποίες συγκεντρώνονται οι ψηφοφόροι στη βάση μπορούν να δημιουργούνται σύμφωνα με εμπειρικά κριτήρια. Ουσιαστικά, θα συγκροτηθούν σύμφωνα με εμπειρικά κριτήρια, μεταξύ των οποίων είναι, παραδείγματος χάριν, η συνέλευση μέσα στο χώρο δουλειάς, στη γειτονιά, στη φρουρά, στο πεδίο της μάχης ή σε κάθε άλλη κατάσταση της καθημερινής ζωής, χωρίς να αποκλείεται a priori καμία από αυτές ή να χρησιμεύει ως μοντέλο. Παρ' όλα αυτά, το θεμέλιο

της κρατικής εκπροσώπησης στην προλεταριακή επανάσταση παραμένει η εδαφική διαίρεση σε εκλογικές περιφέρειες. Κανένας από αυτούς τους παράγοντες δεν είναι απόλυτος και αυτό μας επαναφέρει στη θέση μας σύμφωνα με την οποία κανένα συνταγματικό σχήμα δεν έχει την αξία αρχής και ότι η πλειοψηφική δημοκρατία, με την τυπική και την αριθμητική έννοια, δεν είναι παρά μια πιθανή μέθοδος συντονισμού των σχέσεων που απορρέουν μέσα από τις συλλογικές οργανώσεις. Ανεξάρτητα από την άποψη που τη βλέπει κανείς, είναι αδύνατον να της αποδώσουμε έναν εγγενή χαρακτήρα αναγκαιότητας ή δικαιοσύνης, αφού για τους μαρξιστές δεν έχουν κανένα νόημα αυτοί οι όροι. Από την άλλη μεριά, στόχος μας δεν είναι να αντικαταστήσουμε το δημοκρατικό σχήμα, το οποίο έχουμε κριτικάρει, με οποιοδήποτε άλλο σχήμα κρατικού μηχανισμού, που αυτό καθαυτό δεν μπορεί να εξαιρεθεί από μειονεκτήματα και λάθη.

Μας φαίνεται ότι έχουν ειπωθεί αρκετά για τη δημοκρατική αρχή ως προς την εφαρμογή της στο αστικό κράτος, που ισχυρίζεται ότι περιλαμβάνει όλες τις τάξεις, καθώς επίσης και για την εφαρμογή της μονάχα στην προλεταριακή τάξη ως βάση του κράτους μετά την επαναστατική νίκη. Μένει να πούμε κάτι για την εφαρμογή του δημοκρατικού μηχανισμού σε οργανώσεις στο εσωτερικό του προλεταριάτου τόσο πριν όσο και μετά την κατάκτηση της εξουσίας, δηλ. στα συνδικάτα και στο πολιτικό Κόμμα.

Αποδείξαμε παραπάνω ότι μια πραγματική οργανωτική ενότητα είναι δυνατή μονάχα με βάση την ταυτότητα συμφερόντων μεταξύ των μελών της. Αφότου κάποιος εντάσσεται σε συνδικάτα ή σε κόμματα από μια ελεύθερη απόφαση να συμμετάσχει σε ένα συγκεκριμένο είδος δράσης, δεν είναι εδώ εφαρμόσιμη μια κριτική που αρνείται απολύτως κάθε αξία στο δημοκρατικό μηχανισμό όπως στην περίπτωση του αστικού κράτους

(δηλ. την απατηλή συνταγματική ενότητα όλων των τάξεων). Ωστόσο, ακόμη και στην περίπτωση του Κόμματος και του συνδικάτου είναι απαραίτητο να μην παραπλανηθούμε από την αυθαίρετη έννοια της «ιερότητας» των αποφάσεων της πλειοψηφίας.

Σε αντιδιαστολή προς το Κόμμα, το συνδικάτο χαρακτηρίζεται από την ουσιαστική ταυτότητα των άμεσων υλικών συμφερόντων των μελών του. Μέσα στο πλαίσιο αυτής της κατηγορίας, αυτό αποκτά μια πλατιά ομοιογένεια στη σύνθεσή του και είναι μια οργάνωση εθελοντικής συμμετοχής. Τείνει να γίνει μια οργάνωση στην οποία εντάσσονται αυτομάτως όλοι οι εργάτες μιας ορισμένης κατηγορίας ή ενός ορισμένου κλάδου ή ακόμη, όπως σε μια ορισμένη φάση της δικτατορίας του προλεταριάτου, είναι υποχρεωμένοι να προσχωρήσουν. Είναι βέβαιο ότι σ' αυτόν τον τομέα ο αριθμός παραμένει ο καθοριστικός παράγοντας και η απόφαση της πλειοψηφίας έχει μεγαλύτερη αξία, αλλά δεν μπορούμε να περιοριστούμε σε μια σχηματική εξέταση των αποτελεσμάτων της. Είναι, επίσης, απαραίτητο να λάβουμε υπόψη μας και άλλους παράγοντες που υπεισέρχονται στη ζωή της συνδικαλιστικής οργάνωσης: μια γραφειοκρατικοποιημένη ιεραρχία αξιωματούχων, η οποία κάτω από την κηδεμονία της παραλύει το συνδικάτο, και τις πρωτοποριακές ομάδες που έχει εγκαθιδρύσει στο εσωτερικό του το επαναστατικό Κόμμα προκειμένου να το οδηγήσει στο πεδίο της επαναστατικής δράσης. Σε αυτόν τον αγώνα, οι κομμουνιστές τονίζουν συχνά ότι οι αξιωματούχοι της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας παραβιάζουν τη δημοκρατική ιδέα και περιφρονούν τη βούληση της πλειοψηφίας. Είναι σωστό αυτό να το καταγγέλλουμε, γιατί τα αντιδραστικά αφεντικά του συνδικάτου κάνουν επίδειξη δημοκρατικής νοοτροπίας και είναι απαραίτητο να δείξουμε τις αντιφάσεις τους. Κάνουμε το ίδιο και με τους αστούς φιλελεύθερους, κάθε φορά που πειθαναγκάζουν και διαστρεβλώνουν τη λαϊκή βούληση, χωρίς να διατεινόμαστε ότι ακόμη και μια ελεύθερη βούληση θα έλυνε τα προβλήματα που

βαραίνουν το προλεταριάτο. Είναι σωστό και πρόσφορο να το κάνουμε, επειδή οι στιγμές που οι πλατιές μάζες εξαναγκάζονται σε δράση από την πίεση της οικονομικής κατάστασης είναι δυνατό να παραμερίσουν την επιρροή των γραφειοκρατών (η οποία είναι, κατ' ουσίαν, μια εξωπρολεταριακή επίδραση τάξεων και οργανώσεων ξένων προς το συνδικάτο) και έτσι να αυξήσει την επιρροή των επαναστατικών ομάδων. Όμως, σε όλο αυτό δεν υπάρχουν «συνταγματικές» προκαταλήψεις και οι κομμουνιστές -υπό τον όρο ότι γίνονται κατανοητοί από τις μάζες και μπορούν να αποδείξουν σ' αυτές ότι δρουν προς την κατεύθυνση των πιο άμεσων συμφερόντων τους- μπορούν και πρέπει να συμπεριφέρονται με έναν ευέλικτο τρόπο έναντι των κανόνων της τυπικής δημοκρατίας. Παραδείγματος χάριν, δεν υπάρχει καμία αντίφαση μεταξύ αυτών των δύο τακτικών στάσεων: από τη μία μεριά, η αναλαμβάνοντας την ευθύνη για την εκπροσώπηση της μειοψηφίας στα ηγετικά όργανα των συνδικάτων στο βαθμό που το επιτρέπει το καταστατικό και, από την άλλη, δηλώνοντας ότι αυτή η καταστατική εκπροσώπηση πρέπει να καταργηθεί από τη στιγμή που έχουμε κατακτήσει αυτές τις οργανώσεις προκειμένου να προωθήσουμε τη δράση τους. Αυτό που πρέπει να μας καθοδηγεί σ' αυτό το ζήτημα είναι μια προσεκτική ανάλυση της διαδικασίας εξέλιξης των συνδικάτων στην παρούσα φάση. Πρέπει να επιταχύνουμε τη μετατροπή τους από όργανα αντεπαναστατικής επιρροής πάνω στο προλεταριάτο σε όργανα επαναστατικής πάλης. Τα κριτήρια της εσωτερικής οργάνωσης δεν έχουν καμία αξία από μόνα τους, παρά μόνο στο μέτρο που συνεισφέρουν σ' αυτόν το σκοπό.

Θα αναλύσουμε τώρα την κομματική οργάνωση, την οποία έχουμε ήδη θίξει αναφορικά με το μηχανισμό του εργατικού κράτους. Το Κόμμα δεν ξεκινά από μια τόσο πλήρη ταύτιση των οικονομικών συμφερόντων όπως το συνδικάτο. Αντιθέτως, η ενότητα της οργάνωσής του δεν στηρίζεται, όπως στο συνδικάτο, στην επαγγελματική κατηγορία, αλλά στην κατά

πολύ ευρύτερη βάση ολόκληρης της τάξης. Αυτό ισχύει όχι μόνο στο χώρο, αφού το Κόμμα αγωνίζεται για να καταστεί διεθνές, αλλά επίσης και στο χρόνο, αφού είναι το συγκεκριμένο όργανο που η συνείδηση και η δράση του απηχούν τις απαιτήσεις της νίκης σε ολόκληρη τη διαδικασία της επαναστατικής απελευθέρωσης του προλεταριάτου. Όταν μελετάμε τα προβλήματα της δομής και της εσωτερικής οργάνωσης του Κόμματος, αυτοί οι ευρέως γνωστοί παράγοντες μας αναγκάζουν να έχουμε κατά νουν ολόκληρη τη διαδικασία της δημιουργίας και του βίου του σε σχέση με τα περίπλοκα καθήκοντα που πρέπει συνεχώς να φέρνει εις πέρας. Στο τέλος αυτής της ήδη μακράς έκθεσης, δεν μπορούμε να μπούμε σε λεπτομέρειες σχετικά με το μηχανισμό που πρέπει να διέπει τη τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων από τα μέλη του, τη στρατολόγηση και την ανάδειξη των υπεύθυνων στελεχών του. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, προς το παρόν, είναι καλύτερο να στηριζόμαστε στην αρχή της πλειοψηφίας. Αλλά, όπως έχουμε τονίσει, δεν υπάρχει λόγος να αναγάγουμε τη χρήση του δημοκρατικού μηχανισμού σε αρχή. Εκτός από γνωμοδοτικές λειτουργίες, ανάλογες με τα νομοθετικά καθήκοντα του κρατικού μηχανισμού, το Κόμμα έχει εκτελεστικά καθήκοντα, τα οποία στις πιο κρίσιμες στιγμές της πάλης είναι αντίστοιχα με εκείνα ενός στρατού και απαιτούν τη μέγιστη πειθαρχία προς την ιεραρχία. Όντως, στην περίπλοκη διαδικασία που έχει οδηγήσει στη δημιουργία των Κομμουνιστικών Κομμάτων, η ανάδειξη μιας ιεραρχίας είναι ένα πραγματικό και διαλεκτικό φαινόμενο που έχει βαθιές ρίζες και που αντιστοιχεί σε ολόκληρη την πρότερη εμπειρία της λειτουργίας του κομματικού μηχανισμού. Δεν μπορούμε να πούμε ότι οι αποφάσεις της πλειοψηφίας του Κόμματος είναι αυτές καθαυτές ορθές όπως εκείνες μιας αλάθητης υπερφυσικής κρίσης που παρέχεται στην ηγεσία των διαφόρων ανθρώπινων συλλογικοτήτων -μια άποψη που γίνεται βέβαια πιστευτή από αυτούς που νομίζουν ότι το Άγιο Πνεύμα συμμετέχει στα παπικά κονκλάβια. Ακόμη και σε μια οργάνωση όπως το

Κόμμα, όπου η γενική σύνθεση είναι αποτέλεσμα επιλογής διαμέσου μιας ελεύθερης και εκούσιας προσχώρησης και του ελέγχου της στρατολόγησης, η απόφαση της πλειοψηφίας δεν είναι από μόνη της η καλύτερη. Αν συνεισφέρει στην καλύτερη λειτουργία των εκτελεστικών οργάνων του Κόμματος, αυτό συμβαίνει μονάχα λόγω της σύμπραξης των ατομικών προσπαθειών σε μια ενιαία και καλά προσανατολισμένη δουλειά. Δεν προτείνουμε, αυτή τη στιγμή, την αντικατάσταση αυτού του μηχανισμού από έναν άλλο και δεν θα εξετάσουμε λεπτομερώς ποιο μπορεί να είναι αυτό το νέο σύστημα. Αλλά μπορούμε να φανταστούμε μια μορφή οργάνωσης που θα είναι όλο και περισσότερο απελευθερωμένη από τις συμβάσεις της δημοκρατικής αρχής και δεν είναι απαραίτητο να αποκλείσουμε, από αδικαιολόγητους φόβους, ότι μια μέρα μπορούν να εμφανιστούν άλλοι τρόποι απόφασης, επιλογής και επίλυσης των προβλημάτων που να είναι περισσότερο σύμφωνες με τις πραγματικές ανάγκες της ανάπτυξης του Κόμματος και της δράσης του μέσα στο πλαίσιο της ιστορίας.

Το δημοκρατικό κριτήριο δεν είναι για 'μάς παρά ένας δευτερεύον παράγοντας για τη συγκρότηση της εσωτερικής μας οργάνωσης και τη διάτυπωση του καταστατικού του Κόμματος. Δεν αποτελεί για 'μας μια αντικατάστατη πλατφόρμα. Συνεπώς, δεν ανάγουμε την οργανωτική φόρμουλα που είναι γνωστή ως «δημοκρατικός συγκεντρωτισμός» σε επίπεδο αρχής. Η δημοκρατία δεν μπορεί να είναι για 'μάς μια αρχή, αλλά, αναμφίβολα, είναι ο συγκεντρωτισμός, αφού τα βασικά χαρακτηριστικά της κομματικής οργάνωσης πρέπει να είναι η ενότητα δομής και δράσης. Ο όρος *συγκεντρωτισμός* είναι αρκετός για να εκφράσει τη συνέχει της κομματικής δομής μέσα στο χώρο. Για να εισάγουμε τη βασική ιδέα της συνέχειας μέσα στο χώρο και για να καθιερώσουμε την ιδέα της συνέχειας μέσα στο χρόνο η ιστορική συνέχεια της πάλης η οποία υπερπηδά τα αλλεπάλληλα εμπόδια, βαδίζει πάντα προς τον ίδιο σκοπό και για να για

συνδυάσουμε αυτές τις δύο βασικές ιδέες της ενότητας μέσα στην ίδια φόρμουλα, προτείνουμε να λέμε ότι η οργάνωση του Κομμουνιστικού Κόμματος στηρίζεται στον «οργανικό συγκεντρωτισμό». Ενώ διατηρούμε άλλο τόσο το δευτερεύων δημοκρατικό μηχανισμό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί, θα απαλείψουμε τη χρήση του όρου «δημοκρατία», που είναι αγαπητός στους χειρότερους δημαγωγούς, αλλά είναι μολυσμένος με ειρωνεία για τα όσους είναι θύματα της εκμετάλλευσης, τους καταπιεσμένους και τους εξαπατημένους, εγκαταλείποντάς τον για αποκλειστική χρήση στην αστική τάξη και στους υπέρμαχους του φιλελευθερισμού με τα διάφορα προσωπεία και τις περιστασιακά εξτρεμιστικές τάσεις.

Rassegna Comunista - II, No.18, 28 Φεβρουαρίου 1922